

13.04.2018

Яковлев А., доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри економіки та маркетингу Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»,

Комерціалізація результатів досліджень – найслабша ланка інноваційної діяльності

Інновації – найважливіший двигун розвитку сучасної економіки (DT.UA).

Однак в Україні здобутки на цьому напрямі не вражають. Їх розробляють і впроваджують менше однієї п'ятої підприємств та інших структур господарювання. Прийнято низку законів, які мають сприяти інноваційному розвитку держави. Та й вони працюють не дуже ефективно. Недостатня і координація державних органів на цьому напрямі, нерозподілені повноваження з державної підтримки інновацій. У результаті, значною мірою не виконується стратегія розвитку нового в науці та техніці.

Вирішенню зазначених проблем має сприяти Національна інноваційна система. Вона охоплює сукупність законодавчих та інших складових, націлених на створення і застосування нових знань, технологій та підготовку умов для забезпечення інноваційного розвитку. Саме створенню Національної інноваційної системи були присвячені парламентські слухання, які відбулися наприкінці березня у ВР.

Не можна сказати, що в Україні немає нічого передового. Є чим похвалитися в інформаційних технологіях, сільському господарстві, військово-промисловому комплексі та медицині. Приміром, у Харківській державній установі «Інститут загальної та невідкладної хірургії ім. В. Зайцева» впроваджено методику імплантації «штучної шкіри» та засоби заміщення дефектів кісток кістковими імплантатами при лікуванні низки захворювань. Ряд високоякісних зернових культур лідирують на Європейському зерновому ринку. Сприяють зміцненню обороноздатності держави розробки науковців Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» – у галузі танкової техніки, Харківського національного аерокосмічного університету ім. М. Є. Жуковського – у створенні безпілотних літальних апаратів та ін.

Що ж заважає як слід реалізувати ці розробки? Насамперед — мізерне фінансування. У 2018 р. в Україні передбачено витрати на науку в розмірі 0,22 % ВВП, а на інновації ще менше – 0,1 %. Тим часом у розвинених країнах вони сягають 3–4 %, та ще й з урахуванням значно більшого ВВП. Навіть у сусідній Польщі витрати на наукові дослідження та розробки, за абсолютною величиною, більш ніж у 100 разів перевищують українські.

Нині заплановано певне збільшення фінансування науки в Україні, зокрема – на інноваційні розробки. Якщо у 2017 р. спрямовувалося 0,21 % ВВП, то тепер – 0,22 %. Хоча щось. Тим часом, за розрахунками, цей показник мав би становити не менше 1,7 % ВВП. Тобто на істотне збільшення державного фінансування інновацій найближчим часом розраховувати не доводиться.

Не вистачає грошей і в замовників. Грошей закордонних інвесторів та міжнародних грантів надходить недостатньо. Мало розвинені в Україні й венчурні фонди та ринок цінних паперів.

На нашу думку, найбільш прийнятною формою фінансування цього процесу є кредити. Для постачальників перевага зазначеного джерела полягає в тому, що погашення кредитів здійснюється не одразу і вони не підлягають оподаткуванню. Водночас кредит підвищує відповідальність розробників та виробників, оскільки обов'язок його повертати спонукає відбирати для фінансування справді ефективні проекти, які забезпечують поліпшення показників діяльності суб'єктів підприємництва. Саме кредитування може певною мірою допомогти посилити найслабшу ланку інноваційної діяльності в Україні – комерціалізацію результатів досліджень.

Існує чимало цікавих розробок, але не всі вони доходять до споживача через фінансову неспроможність та з низки організаційних причин. Тим часом розробникам інколи бракує коштів на повне погашення кредитів. У зв'язку з цим на березневих парламентських слуханнях запропоновано заходи із запровадження цільового кредитування, а саме – надання безвідсоткових кредитів, впровадження податкових канікул для інноваційно активних підприємств, які спрямовують частину прибутку на інноваційну діяльність, та ін.

Своєю чергою, треба зацікавити і банки. Наприклад, можна запропонувати зниження податкових навантажень на банківські структури при кредитуванні ними ефективних інновацій. Вигоду отримають усі: держава – в результаті збільшення податкових надходжень від прибуткових інновацій, самі інноватори і банки.

Найбільше висококваліфікованих науковців зосереджено у вишах. Однак, як підкреслила у своєму виступі на слуханнях міністр освіти і науки Л. Гриневич, якщо у США таким структурам виділяється не менше 75 % державного фінансування на наукові дослідження та розробки, то в Україні – тільки 10 %. Треба не лише збільшити їм обсяг фінансування, а й підвищити автономію вишів у проведенні інноваційної діяльності. Зокрема, наділивши їх правом використовувати матеріально-технічну базу вишів спільно з бізнес-структурами, спростивши систему банківських розрахунків, внівши зміни до Бюджетного кодексу в частині надання вишам права самостійно використовувати кошти, отримані за результатами наукових досліджень, внівши зміни до Податкового кодексу щодо їх звільнення від ПДВ, знизивши податки на землю та скерувавши їх на розвиток матеріально-технічної бази вишів тощо.

Безумовно, підприємці візьмуть на освоєння тільки розробки, що до цього готові і мають практичну цінність. У цьому контексті розглядався позитивний досвід корпорації «Науковий парк» Національного технічного університету «Київський політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського», в якому фахівці знаних наукових шкіл працюють безпосередньо з бізнесом.

Тим часом учасники парламентських слухань велику увагу приділяли засобам зацікавлення бізнесу у впровадженні інновацій, бо він – основна ланка на шляху реалізації нововведень. Для малого бізнесу, зокрема для початківців, так званих стартапів, засоби зацікавлення полягають у податкових преференціях. Для великого бізнесу – в інформаційній підтримці, популяризації його продукції, пошуках ринку і т. ін.

Вище розглядалися заходи, які потребують чималих фінансових вкладень. Але є організаційно-управлінські засоби діяльності відповідних структур, що не потребують значних коштів. Як казав славнозвісний літературний персонаж Остап Бендер, це – кошти, які лежать на підлозі, і їх слід лише підібрати. До таких структур належать, зокрема, технопарки та бізнес-інкубатори, позитивний досвід роботи яких в Україні є і потребує подальшого поширення. Технопарки поєднують наукові дослідження з функцією комерціалізації їхніх результатів. Мета роботи бізнес-інкубаторів полягає у створенні сприятливих умов для стартового розвитку фірм та індивідуальних підприємців шляхом надання їм відповідного комплексу послуг та ресурсів.

На жаль, мало поширені в Україні кластери. Їх організація пов'язана зі складністю багатьох сучасних розробок, виконати які не під силу одній організації. Під кластерами розуміють сукупність різних підприємств, організацій, пов'язаних партнерськими відносинами на всьому ланцюжку життєвого циклу товарів: від видобутку сировини – до споживання продукції та послуг. Така робота в одній команді сприяє скороченню часу на розробку та впровадження нововведень, зниженню витрат на ці процеси, підвищенню якості нових товарів.

Постає нагальна потреба у створенні відповідної національної методики визначення ефективності нововведень, господарських рішень у ринкових умовах. Першим наближенням до неї можна вважати працю фахівців кафедри економіки і маркетингу Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут». У ній наведено критерії та показники визначення величини попереднього і фактичного ефекту нововведень, господарських рішень упродовж життєвого циклу інновацій, у тому числі методи розрахунку ефекту від створення портфеля проектів, оцінки операцій зовнішньоекономічного ефекту, при роботі українських фахівців у транснаціональних компаніях. Запропоновано визначення комерційного ефекту суб'єктів підприємництва, IT технологій, впливу імовірнісних факторів на величину ефекту.

Інновації стають успішними, коли відбувається їх ефективна комерціалізація. Щоб бути успішними на ринку, треба ще до початку створення інновації на основі прогнозування знаходити потенційних покупців. Виникають нові форми організації між розробниками, виробниками та споживачами інновацій. Наприклад, у США 85 % ідей щодо поліпшення приладобудівної продукції підказують інноваторам споживачі.

На жаль, бізнесові структури не завжди відгукуються на вимоги часу. Сьогодні їхню продукцію беруть. А що буде далі? Буває й так, що бізнес, стримуючи впровадження інновацій, підвищує ризики можливих негативних результатів застосування низки нововведень. Допомогти уникнути цього може прискіпливе дослідження ринку з метою з'ясувати, якому споживачеві потрібна конкретна продукція з відповідними техніко-економічними характеристиками, як змінюється попит у динаміці.

Нарешті, для запровадження інновацій у виробництво необхідно закуповувати нове обладнання, освоювати нові технології... Нічого не вкладеш – нічого й не отримаєш.

А ще ж – є корупція, тіньові схеми, подолання яких поки що примарне. Як підкреслювалося на парламентських слуханнях, відторгнення бізнесу від наукових результатів спостерігається також у зв'язку з його частковою націленістю на тіньові схеми та придбання другорядних іноземних технологій. Перепон на шляху високих темпів інноваційного розвитку в Україні ще чимало. Усі їх ми мусимо подолати задля процвітання нашої неньки...